

รูปแบบการผลิตข้าวปลอดภัยเพื่อมุ่งสู่มาตรฐาน GAP ในจังหวัดสุพรรณบุรี*

SAFETY RICE PRODUCTION MODEL FORWARD TO GAP STANDARD IN SUPHAN BURI PROVINCE

دنุสรณ์ กาญจนวงศ์

Danusorn Kanjanawong

เชมภัทท์ เย็นเปี่ยม

Khemapat Yenpiam

โรงเรียนกฎหมายและการเมือง มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

School of Law and Politics, Suan Dusit University, Thailand

E-mail: khemapat.yen@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรไม่ดำเนินการตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีและเหมาะสม 2) ศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีสำหรับเกษตรกรในการปฏิบัติตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีและเหมาะสม และ 3) ถ่ายทอดองค์ความรู้การปลูกข้าวแบบปลอดภัยและประเมินโอกาสการผ่านการรับรองมาตรฐาน การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีและเหมาะสม ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ กลุ่มตัวอย่าง มี 3 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) เกษตรกรที่ไม่ปลูกข้าวแบบปลอดภัย จำนวน 10 คน 2) เกษตรกรต้นแบบที่ผ่านการรับรองมาตรฐาน GAP จำนวน 5 คน และ 3) เกษตรกรที่มีความพร้อมประเมินโอกาสการรับรองมาตรฐาน GAP จำนวน 25 คน รวมทั้งสิ้น 40 คน การเลือกกลุ่มตัวอย่าง ทั้ง 3 กลุ่มใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบต่อเนื่อง และการเลือกแบบเจาะจง ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรไม่ปฏิบัติตามมาตรฐาน GAP คือ ขาดการจดบันทึกข้อมูลที่มีความละเอียด ราคาซื้อข้าวเปลือกปลอดภัยมีราคาไม่ต่างจากข้าวเปลือกทั่วไป สภาพอากาศมีผลต่อการระบาดของวัชพืช แมลงศัตรูข้าว และโรคพืช แนวปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีและเหมาะสม คือ มุ่งเน้นการลดต้นทุน การบันทึกข้อมูลแบบกลุ่ม การสังเกตคุณภาพน้ำ การจัดการวัชพืชโดยการตัดหญ้าบริเวณคันนา แนวทางการส่งเสริมเกษตรกรเพื่อเตรียมการเข้าสู่การขอรับรองมาตรฐานที่ดีและเหมาะสมควรอยู่บนหลักการ “ทำให้

ง่าย” คือ ง่ายต่อความเข้าใจและง่ายต่อการปฏิบัติ ผลการประเมินโอกาส การผ่านรับรองมาตรฐาน พบว่า เกษตรกรทุกรายมีโอกาสผ่านการรับรองมาตรฐาน GAP ทั้งหมด

คำสำคัญ: ข้าวปลอดภัย, มาตรฐาน GAP, ทำให้ง่าย, การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีและเหมาะสม, แนวปฏิบัติที่ดี

Abstract

The objectives of this research article were to 1) analyze the cause that making agriculturists did not run on Good Agriculture Practices 2) study good practices for agriculturists run on Good Agriculture Practices 3) transfer safety rice farming knowledge and evaluate opportunity to pass Good Agriculture Practices guarantee. Qualitative method by document studies, in-depth interview and action research was used in this study. Sample had three groups consist of 1) ten agriculturists did not farm on Good Agriculture Practices 2) five master agriculturists were passed Good Agriculture Practices guarantee 3) twenty five agriculturists who had readiness to get Good Agriculture Practices guarantee evaluation. Total number of sample was forty people. Using continuous sampling and purpose sampling. The research results was found that factor affecting agriculturists did not run on GAP was lacking of accurate information record, indifferent price between safety paddy and general paddy, climate conditions had effect to the spread out of weed, agricultural pests, and plant diseases. The ways for good agricultural practice were focusing on cost reduction, recording details by group, observing quality of water, destroying weed by cutting grass on ridge area. The way to promote the agriculturists to prepare for GAP guarantee must based on the principle of “Make It Easy” that was easy to understand and easy to practice. The results of chance to get GAP guarantee found that all agriculturists had chance to GAP guarantee.

Keywords: Safety Rice, GAP Standard, Make It Easy, Good Agriculture Practices, Good Practices

บทนำ

จังหวัดสุพรรณบุรีมีเนื้อที่ทั้งหมด 3,348,755 ไร่ พื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตร 2,188,241 ไร่ คิดเป็น ร้อยละ 65.34 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด แม้ว่าข้าวจะเป็นพืชเศรษฐกิจที่ทำรายได้หลักให้แก่เกษตรกรในจังหวัดสุพรรณบุรีก็ตาม แต่กลับพบว่าเกษตรกรยังคงประสบปัญหาเรื่องรายได้จากการผลิตข้าวที่ลดต่ำลงและมีความผันผวนไม่แน่นอนค่อนข้างสูง สืบเนื่องมาจาก

หลายสาเหตุ เช่น ปัญหาต้นทุนในการผลิตที่สูงขึ้นจากการใช้สารเคมี ซึ่งพบว่ามีสัดส่วนมากถึงร้อยละ 27 ของต้นทุนการผลิตทั้งหมด ซึ่งการใช้สารเคมีอย่างต่อเนื่องอย่างยาวนานส่งผลต่อปัญหาสุขภาพของเกษตรกรและสิ่งแวดล้อมอีกด้วย อันเป็นผลสืบเนื่องจากการที่เกษตรกรมีทัศนคติและการปฏิบัติเกี่ยวกับความปลอดภัยในการใช้สารเคมีจำกัดศรัทธาที่อยู่ในระดับปานกลาง (เนตรชนก เจริญสุข, 2559) ปัญหาราคาข้าวตกต่ำ ซึ่งยังคงเป็นปัญหาเรื้อรังที่รัฐบาลในทุกยุคทุกสมัยพยายามหาแนวทางการแก้ไขมาโดยตลอด ปัญหาการขาดความรู้ในการสร้างมูลค่าให้แก่ผลผลิตจากข้าวเพื่อสร้างโอกาสในการเพิ่มรายได้ของเกษตรกร ปัญหาภัยธรรมชาติ และปัญหาการขาดความรู้และเทคโนโลยีในการเพิ่มผลผลิต จึงส่งผลให้ผลผลิตข้าวจังหวัดสุพรรณบุรีลดต่ำลงจากเดิม ดังจะเห็นได้จากรายงานข้อมูลผลผลิตข้าวในปี 2560 ของจังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า มีการหดตัวลงถึงร้อยละ 19.0 เมื่อเทียบกับปี 2559 โดยจากปัญหาทั้งหมดที่กล่าวมาส่งผลกระทบต่อรายได้ของเกษตรกรในจังหวัดสุพรรณบุรีลดต่ำลงไปด้วย โดยเมื่อเทียบรายได้ในปี 2560 ของเกษตรกรในจังหวัดสุพรรณบุรีกับปี 2559 พบว่า หดตัวลงถึงร้อยละ 12.0 (สำนักงานแรงงานจังหวัดสุพรรณบุรี, 2560)

จากปัญหาสถานการณ์การปลูกข้าวในจังหวัดสุพรรณบุรีดังกล่าวข้างต้น มหาวิทยาลัยสวนดุสิตได้ร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) จัดทำโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่บริเวณจังหวัดสุพรรณบุรี ในปีงบประมาณ 2560 โดยมีเป้าหมายเพื่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตและผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่เกษตรกรผู้ปลูกข้าวในจังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า เกษตรกรประสบปัญหาเรื่องการขาดองค์ความรู้ที่จำเป็นในการผลิตข้าวอินทรีย์และข้าวปลอดภัย ปัญหาการบันทึกบัญชี ปัญหาการมีภาระหนี้สิน และปัญหาเรื่องช่องทางการจัดจำหน่ายและบรรจุภัณฑ์ ปัญหาศัตรูพืชชุกชุม ทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการใช้สารเคมีในปริมาณและความถี่ที่ไม่เหมาะสมทั้งที่มีระดับความรู้การใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชอยู่ในระดับดี และมีความต้องการในการลดต้นทุน การพัฒนาคุณภาพผลผลิตให้เป็นไปตามหลักการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีและเหมาะสม (Good Agriculture Practices: GAP) เพิ่มมากขึ้น การพัฒนาด้านการตลาดทั้งการรับซื้อผลผลิตและช่องทางการจัดจำหน่าย รวมทั้งการพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการเกษตร (มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, 2560)

จากบริบทดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่ศึกษาว่าปัจจัยอะไรที่ทำให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวในจังหวัดสุพรรณบุรีไม่ดำเนินการตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีและเหมาะสม (Good Agriculture Practices: GAP) แนวปฏิบัติที่ดีที่เกษตรกรผู้ปลูกข้าวในจังหวัดสุพรรณบุรีควรนำไปปฏิบัติเพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐาน GAP และการถ่ายทอดองค์ความรู้การปลูกข้าวแบบปลอดภัยจากเกษตรกรต้นแบบที่ผ่านการรับรองมาตรฐาน GAP เป็นที่เรียบร้อยแล้ว เพื่อนำไปใช้ประเมินโอกาสกับเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในจังหวัดสุพรรณบุรีที่มีความสนใจและเข้าร่วมเป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ว่าจะมีโอกาสผ่านการรับรองมาตรฐาน GAP หรือไม่อย่างไร ซึ่งจะ

เป็นประโยชน์กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมเกษตรกรผู้ปลูกข้าวให้ได้รับรองมาตรฐาน GAP เพิ่มมากขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรไม่ดำเนินการตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีและเหมาะสม
2. เพื่อศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีสำหรับเกษตรกรในการปฏิบัติตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีและเหมาะสม
3. เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้การปลูกข้าวแบบปลอดภัยและประเมินโอกาสการผ่านการรับรองมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีและเหมาะสม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) โดยการศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research)

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้คือ หัวหน้า/ผู้นำและสมาชิกจากวิสาหกิจชุมชน/กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่มีศูนย์ข้าวชุมชนอยู่ในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน 20 แห่ง (สำนักงานเกษตรจังหวัดสุพรรณบุรี, 2562) โดยกลุ่มตัวอย่างมี 3 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) เกษตรกรที่ไม่ทำการปลูกข้าวแบบปลอดภัยตามมาตรฐาน GAP จำนวน 10 คน 2) เกษตรกรต้นแบบที่ผ่านการรับรองมาตรฐาน GAP จำนวน 5 คน และ 3) เกษตรกรยังไม่ผ่านมาตรฐานและยังไม่ได้เข้ารับการประเมินเพื่อรับรองมาตรฐานข้าวปลอดภัย GAP จำนวน 25 คน รวมทั้งสิ้น 40 คน

กลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่มใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบต่อเนื่อง (Snowball Sampling) และการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยการสอบถามจากนักวิชาการการเกษตรจากสำนักงานเกษตรจังหวัดสุพรรณบุรี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) แบบสังเกต แบบประเมินผลความรู้ก่อนและหลัง และการประเมินแผนการเพาะปลูกของเกษตรกรรายบุคคล โดยมีกระบวนการสร้างเครื่องมือมีดังนี้

การสร้างแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยร่างข้อคำถามจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นให้ผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้องจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ด้วยค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามแต่ละข้อกับวัตถุประสงค์ (Index of Item-Objective Congruence: IOC) โดยมีค่า เท่ากับ 0.87 จากนั้นจึงนำมาปรับแก้ไขข้อคำถามมีความถูกต้องและเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

การสร้างแบบสังเกตสร้างขึ้นเพื่อใช้วัดระดับผลสัมฤทธิ์กิจกรรมการถ่ายทอดความรู้ ผู้วิจัยสร้างมาตรวัดระดับผลสัมฤทธิ์ตามมาตรวัดของลิเคิร์ต (Likert Rating Scales) แบ่งออกเป็น 5 ระดับ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้ 5 คะแนน ดีมาก 4 คะแนน ดี 3 คะแนน ปานกลาง

2 คะแนน น้อย และ 1 คะแนน น้อยที่สุด โดยมีเกณฑ์การประเมิน ได้แก่ 4.21 - 5.00 คือ ดีมาก 3.41 - 4.20 คือ มาก 2.61 - 3.40 คือ ปานกลาง 1.81 - 2.60 คือ น้อย และ 1.00 - 1.80 คือ น้อย (McLeod, S., 2019)

แบบทดสอบความรู้ก่อนและหลังกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้การปลูกข้าวปลอดภัย ตามมาตรฐาน GAP สร้างขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการวัดความรู้ของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง 25 คน ที่ยังไม่ได้รับการประเมินเพื่อรับรองมาตรฐาน GAP ว่ามีความรู้ความเข้าใจเพิ่มมากขึ้น ภายหลังจากการจัดกิจกรรมหรือไม่ สร้างขึ้นจากมาตรฐานข้าวปลอดภัย GAP ของกรมการข้าว จำนวน 10 ข้อ

ส่วนแบบประเมินความเป็นไปได้ในการขอรับรองมาตรฐาน GAP จากแผนการเพาะปลูก รายบุคคล จะประเมินจากการตอบของเกษตรกรจำนวน 25 คน ว่าได้ปลูกข้าวตามมาตรฐาน GAP ของกรมการข้าวและแนวปฏิบัติของเกษตรกรต้นแบบที่สอดคล้องกับมาตรฐาน GAP จริงหรือไม่ โดยผู้ที่ทำการตรวจสอบและประเมินโอกาสและความเป็นไปได้ของเกษตรกร คือ เจ้าหน้าที่สถาบันวิทยาศาสตร์ข้าวแห่งชาติ จังหวัดสุพรรณบุรี

จากนั้นจึงส่งให้ผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้อง จำนวน 3 ท่าน ได้แก่ สาขาสังคมศาสตร์ 2 ท่าน และสาขาด้านการเกษตร 1 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเช่นเดียวกับการสร้างแบบ สัมภาษณ์ เพื่อนำผลกลับมาปรับแก้ก่อนนำไปใช้ โดยแบบสังเกตมีค่า IOC เท่ากับ 0.10 และแบบ ประเมินผลมีค่า IOC เท่ากับ 0.90

การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพตามแนวคิดของ Patton (Patton, M., 1990) โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) การจำแนกและ จัดระบบข้อมูล (Typology and Taxonomy) และการวิเคราะห์สาเหตุและผล (Cause and Effect Analysis) การตรวจสอบข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (Data Triangulation) เพื่อการตรวจสอบความถูกต้องและน่าเชื่อถือของข้อมูล

ผลการวิจัย

บริบทการปลูกข้าวในจังหวัดสุพรรณบุรี พบว่าในปี พ.ศ. 2560 พื้นที่การเพาะปลูกข้าว ในจังหวัดสุพรรณบุรี มีพื้นที่ทำเกษตรกรรม 2,488,066 ไร่ โดยในปี พ.ศ. 2561 ปริมาณผลผลิต ข้าวนาปีมีจำนวน 871,495 ตัน คิดเป็นผลผลิตต่อไร่ประมาณ 728 กิโลกรัม ส่วนผลผลิตข้าว นาปรังมีจำนวน 304,677 ตัน คิดเป็นผลผลิตต่อไร่ประมาณ 713 กิโลกรัม

พันธุ์ข้าวที่นิยมปลูกโดยส่วนใหญ่นิยมใช้พันธุ์ กข 41 ใช้วิธีการปลูกแบบหว่านน้ำตาม การปลูกข้าวจะเริ่มในช่วงเดือนพฤษภาคม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพอากาศ หากน้ำท่วมหรือน้ำแล้งก็ ต้องเลื่อนการทำงานออกไป แต่รอบการปลูกจะมีเวลาประมาณ 100 วัน เมื่อปลูกแล้วก็จะ เริ่มทำนาต่อทันที โดยข้าวเปลือกจะถูกรวบรวมแล้วส่งไปยังโรงสีในจังหวัดทำการแปรรูปให้เป็น

ข้าวสาร แล้วส่งไปยังพ่อค้าขายส่งในประเทศ สำหรับการส่งออกจะส่งให้นายหน้าหรือส่งให้กับพ่อค้าผู้ส่งออกโดยตรง

1. ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรไม่ดำเนินการตามหลักการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีและเหมาะสม ผลการวิจัยพบว่า การตัดสินใจผลิตข้าวปลอดภัยของเกษตรกรขึ้นอยู่กับปัจจัยภายในและภายนอกดังต่อไปนี้

1.1 ปัจจัยภายใน

1.1.1 ความเชื่อของเกษตรกรเกี่ยวกับการปฏิบัติตามแปลงข้างเคียง โดยเฉพาะประเภทและปริมาณการใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลง ซึ่งความเชื่อเหล่านี้แก้ไขได้ยาก

“...ชาวบ้านทั่วไปมักดูกันเอง ใครทำอย่างไร ใช้ยาใช้ปุ๋ยอะไร ปลูกข้าวพันธุ์ไหน จะฉีดยาเมื่อไหร่ บางทีก็นับวันฉีดยา อยู่นะ แต่พอเห็นเพื่อนบ้านที่เคยฉีดยาไปรอบก่อนพร้อมกันฉีดยาก็เริ่มวิตกว่าจะไม่ทันเขา จะฉีดยาก่อนกำหนดก็ต้องฉีดยา เพื่อกันแมลงจากฝั่งเขาหนีมาฝั่งเรา ความเชื่อพวกนี้เชื่อต่อกันมา แต่ก็ยากที่จะทำให้ใจให้ไม่คิด เราเลยต้องทำให้ดูก่อน อย่างที่พี่ (เกษตรกรต้นแบบอีกท่าน) เขาบอกว่าทุกอย่างมันสัมพันธ์กัน ต้องทำให้ดู แล้วอธิบายให้รู้ ถึงจะยอมทำตามกัน...” (เกษตรกรต้นแบบ, 2562)

1.1.2 ความรู้เกี่ยวกับมาตรฐานและการขอรับรองมาตรฐาน GAP เกษตรกรบางส่วนพร้อมเข้าสู่การรับรองมาตรฐาน เพราะมีการปฏิบัติที่สอดคล้องอยู่แล้ว เพียงแต่ยังไม่เข้าใจรายละเอียดและวิธีการ

1.1.3 ภาระหรือรายจ่ายที่ผูกพันตัวเกษตรกร ทำให้เกษตรกรไม่กล้าเสี่ยงในการปรับเปลี่ยนรูปแบบการปลูกข้าวเนื่องจากกังวลว่าอาจขาดทุน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกษตรกรที่มีพื้นที่นาขนาดเล็ก

1.1.4 ความยุ่งยากจากการจดบันทึกข้อมูลรายละเอียดต่าง ๆ เช่น ปัญหาในการจดบันทึกชื่อสามัญของสารเคมีต่าง ๆ และชื่อโรคข้าว เป็นต้น

1.1.5 การปฏิบัติตามความเคยชิน โดยเฉพาะการใช้สารเคมีตามปริมาณที่เคยใช้มาโดยไม่มีการตรวจวัดตามข้อกำหนดการใช้

1.1.6 เกษตรกรไม่เชื่อมั่นในกระบวนการขอรับการรับรองมาตรฐานจากประสบการณ์ของเกษตรกรหลายราย พบว่า เกษตรกรที่ผ่านมาตรฐาน GAP ไม่ได้ใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวจากแปลงตนเอง แต่ใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวจากศูนย์ข้าวชุมชนแทน

1.2 ปัจจัยภายนอก ซึ่งเป็นปัจจัยที่ไม่สามารถควบคุมได้ ประกอบด้วย

1.2.1 สภาพอากาศ การไม่สามารถควบคุมความชื้นในข้าวเปลือกได้เนื่องจากสภาพอากาศ

1.2.2 ราคาซื้อขายข้าวเปลือกประเภทข้าวปลอดภัย มีราคาไม่แตกต่างจากข้าวทั่วไป

1.2.3 ปัญหาวัชพืชในแปลงนาและการระบาดของแมลงศัตรูพืช ทำให้เกษตรกรมีความจำเป็นต้องใช้สารเคมีต่าง ๆ อีกทั้งยังเป็นวิธีที่ง่ายและได้ผลเร็ว จึงเป็นวิธีการที่เกษตรกรนิยมใช้เป็นทางเลือกลำดับแรก

1.2.4 ปัญหาการไม่สามารถควบคุมคุณภาพน้ำได้ เนื่องจากแหล่งน้ำใช้ประโยชน์ร่วมกัน แม้เกษตรกรจะระมัดระวังการใช้สารเคมีไม่ให้เกิดการปนเปื้อนในแหล่งน้ำ แต่ไม่สามารถควบคุมการปฏิบัติของเกษตรกรรายอื่นได้

1.2.5 การไม่นิยมในการรวมกลุ่มของเกษตรกร หากมีการรวมกลุ่มกันจะสามารถช่วยเหลือและสนับสนุนข้อมูล ความรู้ซึ่งกันและกันได้

1.2.6 ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น การตรวจคุณภาพน้ำ คุณภาพดิน การสนับสนุนงบประมาณในการปรับปรุงดิน สนับสนุนยาที่ปลอดจากภัยจากเคมีอันตราย รวมถึงให้คำแนะนำด้านการตลาด เป็นต้น

1.2.7 ขั้นตอนและรายละเอียดการเข้าสู่มาตรฐาน อาจปรับปรุงให้ง่ายต่อการเข้าถึง โดยอาจหาผู้ประสานงานผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นสื่อกลางประสานระหว่างเกษตรกรกับหน่วยงานเกษตรที่เกี่ยวข้อง

2. แนวปฏิบัติที่ดีสำหรับเกษตรกรในการปฏิบัติตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีและเหมาะสม ผลการวิจัย พบว่า

2.1 เกษตรกรต้องปรับเปลี่ยนวิธีคิดและวิธีการ จากเดิมที่ใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวเพาะปลูกในปริมาณมากประมาณ 4 - 5 ถังต่อไร่ โดยมีความเชื่อที่ว่า หากใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวต่อไร่มาก ข้าวจะขึ้นหนาแน่นและให้ได้ผลผลิตเยอะ เมื่อนำไปจำหน่ายก็จะทำให้ได้กำไรมาก แต่วิธีการดังกล่าวกลับทำให้แสงแดดส่องลงลำต้นและรากได้น้อย แมลงศัตรูพืชที่ไม่ชอบแสงก็จะยิ่งเติบโตและขยายพันธุ์เพิ่มมากขึ้น จึงจำเป็นต้องใช้ยาฆ่าแมลง ยาปราบศัตรูพืช และฮอร์โมนเพิ่มมากขึ้น เมื่อใช้ปัจจัยการผลิตเพิ่มมากขึ้น เกษตรกรจึงจำเป็นต้องกู้ เมื่อค่านวนกำไรต่อไร่หักกับต้นทุนการผลิตเหลือกำไรเพียง 800 บาท/ไร่ เปลี่ยนมาเป็นวิธีคิดและวิธีการแบบใหม่ที่เน้นการลดต้นทุนและใช้วิธีการปลูกข้าวแบบปลอดภัยที่ใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวเพาะปลูกในปริมาณ 2 ถัง - 2 ถังครึ่งต่อไร่ ซึ่งสามารถลดต้นทุนลงได้ถึง 800 - 900 บาท/ไร่ และทำให้มีกำไรมากกว่า

2.2 ต้องใช้เทคนิค “ทำให้ง่าย” เพื่อส่งเสริมเกษตรกรเตรียมการเข้าสู่การขอรับรองมาตรฐาน GAP ได้แก่

2.2.1 ง่ายต่อความเข้าใจ คือ การนำองค์ความรู้ที่เป็นวิชาการมาถ่ายทอดด้วยภาษาที่เข้าใจได้ง่าย

2.2.2 ง่ายต่อการเข้าถึงความรู้ โดยการใช้วิทยากรชุมชนที่คุ้นเคยและมีความสัมพันธ์ที่ดีและใกล้ชิดกับเกษตรกร เช่น เกษตรกรต้นแบบที่เป็นผู้นำกลุ่มผลิตข้าว

2.2.3 ง่ายต่อการเข้าถึงขั้นตอน โดยการสรุปให้เห็นถึงขั้นตอนการขอรับรองมาตรฐาน GAP ในแบบสั้น กระชับ และเข้าใจง่าย โดยอาจทำเป็นแผนภาพหรือสื่อ อาทิ คลิปวิดีโอ เป็นต้น

2.2.4 ง่ายต่อการปฏิบัติ คือ แบบฟอร์มเข้าใจง่าย บันทึกข้อมูลง่าย แต่เกิดประสิทธิผล โดยมีความสอดคล้องกับเอกสารการยื่นรับรองการปลูกข้าวตามมาตรฐาน GAP

2.3 การสังเกตคุณภาพน้ำ การจัดการวัชพืช และการป้องกันข้าวพันธุอื่นปะปน ซึ่งเป็นเทคนิคที่เกษตรกรต้นแบบนำมาใช้ โดยเกษตรกรอื่น ๆ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ดังนี้

2.3.1 ตรวจสอบสภาพน้ำเบื้องต้น โดยการสังเกตได้จากสี กลิ่น และการที่ไม่มีสัตว์น้ำลอยตายผิดปกติ

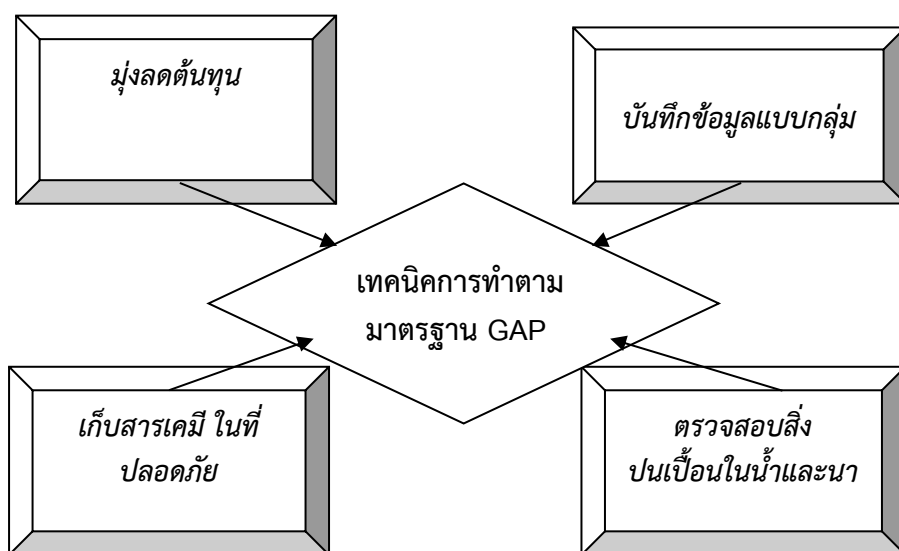
2.3.2 การติดตั้งบ่อดักไขมันและไม่ปล่อยน้ำเสียลงสู่แปลงนา หรือหากมีพื้นที่อาจขุดบ่อกันอีกชั้นระหว่างบ้านกับแปลงนาเพื่อกรองน้ำอีกชั้นหนึ่ง

2.3.3 การจัดการพื้นที่ปลูกเพื่อไม่ให้มีวัชธุอื่นรุกรานที่อยู่ใกล้แปลงปลูกข้าว โดยเกษตรกรต้องแยกสารเคมีที่ใช้ในการเกษตรออกจากที่อยู่อาศัย โดยอาจทำชั้นวางหรือใส่กล่องที่มีลักษณะคงทนต่อการเปียกชุ่ม ตั้งไว้ในที่ร่มและให้อยู่ภายใต้หลังคาของบ้านได้ เมื่อเวลามีอาการแพ้สารเคมี ก็ให้นำฉลากหรือคำแนะนำบนกล่องไปให้แพทย์วินิจฉัย จะทำให้การรักษาทำได้ง่ายและเร็วขึ้น นอกจากนี้ ไม่ควรเปลี่ยนภาชนะบรรจุสารเคมี เพราะอาจทำให้สลิ้มและหากใช้อาจส่งผลเสียหายอย่างร้ายแรงได้

2.3.4 ใช้การตัดหญ้าบริเวณคันนาแทนการไถฆ่าหญ้า ซึ่งเกษตรกรทั่วไปมักฉีดยาฆ่าหญ้าบนคันนาเพราะเป็นวิธีที่เร็ว และควบคุมการงอกใหม่ได้นานกว่าการตัด แต่วิธีดังกล่าวส่งผลให้สารเคมีปนเปื้อนลงสู่แปลงนาได้

2.3.5 การป้องกันข้าวพันธุอื่นปะปน แก้ไขด้วยการนำพันธุ์ข้าวบริสุทธิ์จากแหล่งที่นาเชื่อถือ เช่น กรมการข้าว มาผลิตเปลี่ยนการปลูกหลังจากการเพาะปลูกผ่านไปได้ 2 - 3 ครั้ง ส่วนวิธีการป้องกันข้าวในแปลงนาทำได้หลังการเก็บเกี่ยว โดยการใช้การล่อข้าวเพื่อกำจัดข้าวปน ด้วยการปล่อยน้ำเข้านาเพื่อให้เมล็ดพันธุ์ข้าวที่ตกค้างจากการเก็บเกี่ยวงอกขึ้น ขณะที่ตอพงข้าวก็จะจมอยู่ในน้ำ (หมักพง) ทิ้งไว้ประมาณ 10 - 15 วัน จากนั้นกำจัดทิ้งด้วยการไถรด ปั่น ทำให้พันธุ์ข้าวปนในแปลงนาที่เหลือรอดมีจำนวนน้อยลง นอกจากนี้ ควรไถรดไล่ให้สะอาดก่อนเข้าสู่แปลงนา เพราะพันธุ์ข้าวจากแปลงอื่นจะติดมากับรถและปนเปื้อนลงนินาได้

แนวปฏิบัติที่ดีสำหรับเกษตรกรในการปฏิบัติตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีและเหมาะสม สามารถสรุปให้เกิดความเข้าใจได้ง่ายตามภาพที่ 1

ภาพที่ 1 เทคนิคการทำตามมาตรฐาน GAP

3. เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้การปลูกข้าวแบบปลอดภัยและประเมินโอกาสการผ่านการรับรองมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีและเหมาะสม

ผู้วิจัยจัดฝึกอบรมเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่ยังไม่ผ่านการรับรองมาตรฐาน GAP จำนวน 25 คน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการปลูกข้าวแบบปลอดภัย และเพื่อประเมินโอกาสการผ่านการรับรองมาตรฐาน GAP ของเกษตรกร โดยการให้เกษตรกรตรวจสอบวิธีการปฏิบัติการปลูกข้าวในแต่ละขั้นตอนของตนเองที่ผ่านมา เปรียบเทียบกับหลักเกณฑ์ตามมาตรฐาน GAP และการปฏิบัติที่ดีของเกษตรกรต้นแบบ ซึ่งระหว่างการอบรมจะมีกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างวิทยากรและผู้เข้าอบรม เพื่อร่วมกันสังเคราะห์องค์ความรู้การปลูกข้าวแบบปลอดภัยที่เหมาะสม และให้เกษตรกรทำแบบประเมินแผนเพาะปลูกข้าวปลอดภัยของเกษตรกรรายบุคคล โดยผู้วิจัยจะใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การประเมินผลด้วยการทดสอบความรู้ก่อนและหลังกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการปลูกข้าวแบบปลอดภัยและการสะท้อนคิดหลังกิจกรรม โดยผลการจัดกิจกรรมขับเคลื่อนเพื่อเตรียมเข้าสู่การรับรองมาตรฐาน GAP พบว่า ความรู้ของเกษตรกรหลังการอบรมสูงกว่าก่อนการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ดังปรากฏข้อมูลในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนก่อน - หลังการอบรม

ช่วงเวลาทดสอบ	จำนวน (คน)	$\bar{x}$	S.D.	t
ก่อนอบรม	25	6.36	1.283	-2.022*
หลังอบรม	25	7.00	1.247	

* มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

ผลจากตารางที่ 1 คะแนนเฉลี่ยของการทดสอบหลังการอบรมสูงกว่าคะแนนเฉลี่ยของการทดสอบก่อนการอบรม โดยคะแนนเฉลี่ยก่อนการอบรมเท่ากับ 6.36 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานมีค่าเท่ากับ 1.283 ส่วนคะแนนเฉลี่ยหลังการอบรมเท่ากับ 7.00 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานมีค่าเท่ากับ 1.247 เมื่อนำค่าเฉลี่ยไปทดสอบแตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนก่อน - หลังการอบรมด้วยสถิติ Paired Sample t-test พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (ค่า $t = -2.022$)

อภิปรายผล

1. ศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรไม่ดำเนินการตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีและเหมาะสม

โดยแท้จริงแล้ว รายได้จากการจำหน่ายข้าวเปลือกแบบปลอดภัยตามมาตรฐาน GAP ควรสูงกว่ารายได้จากการจำหน่ายข้าวเปลือกทั่วไปจะเป็นแรงจูงใจที่สำคัญต่อการตัดสินใจของเกษตรกรในการยอมรับและปฏิบัติตามรูปแบบการปลูกข้าวปลอดภัยตามมาตรฐาน GAP แต่ในทางปฏิบัติโรงสีไม่สามารถให้ราคารับซื้อข้าวเปลือกปลอดภัยในราคาเช่นนั้นได้ โดยให้ราคาไม่แตกต่างจากข้าวเปลือกทั่วไป ทำให้เกษตรกรไม่สนใจที่จะขอการรับรองมาตรฐาน GAP โดย วุฒินันท์ ไตรยางค์ สรุปไว้ว่าหากราคาคข้าว GAP มีราคาสูงกว่าข้าวทั่วไปจะเป็นแรงจูงใจหลักที่ทำให้เกษตรกรหันมาปลูกข้าวตามระบบข้าวปลอดภัยมากขึ้น เหตุผลเพราะว่าในกลุ่มชาวนาที่เป็นนา กู้หรือนาเช่า เกษตรกรจำเป็นต้องขายข้าวเปลือกทันทีเพื่อใช้หนี้หรือทยอยขาย ราคาข้าวที่ดีทำให้มีรายได้มากขึ้นหลังจากหักต้นทุนหนี้สินแล้ว (วุฒินันท์ ไตรยางค์, 2558)

เมื่อโรงสีไม่สามารถให้ราคารับซื้อข้าวเปลือกปลอดภัยสูงกว่าราคาข้าวเปลือกทั่วไปได้ ดังนั้น การลดต้นทุนจึงเป็นกลยุทธ์หลักในการสร้างแรงจูงใจและเสริมพลังให้เกษตรกรยอมรับการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปลูกข้าวที่เป็นอยู่ โดยอัญรัตน์ วิเชียร ได้ทำการศึกษาการลดต้นทุนการผลิตข้าวด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรในตำบลหินดาด อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา โดยใช้แนวทางการลดต้นทุน 5 แนวทาง คือ 1) คัดเลือกเมล็ดพันธุ์ที่ดีและลดอัตราการใช้เมล็ดพันธุ์ข้าว 2) ปลูกพืชตระกูลถั่ว เช่น ปอเทือง เพื่อเพิ่มแร่ธาตุให้กับดิน ลดการใช้ปุ๋ยลงได้ 3) ใช้ปุ๋ยในอัตราที่เหมาะสม ควรรวมกลุ่มผลิตปุ๋ยใช้เองหรือรวมกลุ่มเพื่อจัดหาปัจจัยการผลิต 4) เกษตรกรควรมีการรวมกลุ่มเพื่อต่อรองราคากับผู้ประกอบการรถเกี่ยวข้าว 5) ส่งเสริมให้เกษตรกรทำบัญชีครัวเรือนหรือบัญชีฟาร์ม โดยใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ ร่วม เช่น การให้รางวัลเกษตรกรที่ทำบัญชี หรือการออกแบบบัญชีให้ง่ายต่อการลงข้อมูล (อัญรัตน์ วิเชียร, 2561) นอกจากนี้ อัจฉรัตน์ สุวรรณภักดี และสายใจ วิบุรณพันธ์ ได้ศึกษาถึงแนวทางการลดต้นทุนไว้ว่าชาวนาสามารถนำความรู้เรื่องเทคโนโลยีการปลูกข้าวอย่างเหมาะสมไปบริหารจัดการเพื่อลดต้นทุนการผลิตข้าวได้โดย 1) ปรับเปลี่ยนวิธีการทำนาจากการจ้างแรงงานภายนอกทุกขั้นตอน เป็นการพึ่งตนเองให้มากขึ้นด้วยการเรียนรู้และปรับทักษะการทำงานบางอย่างโดยไม่ต้องจ้าง 2) การใช้

เมล็ดพันธุ์ที่ดีและมีคุณภาพ เหมาะสมกับพื้นที่ และใช้ในอัตราที่เหมาะสมทำ 3) ปรึกษานักวิชาการส่งเสริมการเกษตรเพื่อเรียนรู้วิธีการในการจัดการไร่นาให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ 4) วิเคราะห์ดินเพื่อทราบความต้องการใช้ปุ๋ย เน้นการปรับปรุงหน้าดิน โดยการไถกลบตอซัง เร่งการผุพังสลายตัว ไม่เผาฟาง นำมูลสัตว์มาใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงบำรุงดิน ลด/งดการใช้ปุ๋ยเคมี และ 5) ใช้ปัจจัยการผลิตให้คุ้มค่าและระมัดระวังมากที่สุด เช่น ตรวจสอบแปลงนาก่อนการใช้ปุ๋ยเคมีและการฉีดพ่นสารป้องกันและกำจัดศัตรูพืช (อัจฉรินทร์ สุวรรณภักดี และสายใจ วิบุรณพันธ์, 2555) ซึ่งแนวทางจากผลการวิจัยดังกล่าว จะเป็นข้อมูลสนับสนุนให้เกษตรกรเกิดความเข้าใจและมีความต้องการในการลดต้นทุน ทั้งนี้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความรู้ และให้คำปรึกษาอย่างใกล้ชิดกับเกษตรกร จึงจะทำให้เกิดผลสำเร็จ เป็นตัวอย่างกับเกษตรกรรายอื่นได้

2. แนวปฏิบัติที่ดีสำหรับเกษตรกรในการปฏิบัติตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีและเหมาะสม

ความสำเร็จของกระบวนการขับเคลื่อนความรู้การผลิตข้าวปลอดภัยสู่เกษตรกรที่จัดทำขึ้นในงานวิจัยครั้งนี้ เกิดจากความร่วมมือของเครือข่ายที่มีบทบาทร่วมกันสนับสนุนส่งเสริมเกษตรกรให้ได้รับความรู้และยอมรับรูปแบบการปลูกข้าวแบบปลอดภัย โดยทำให้เกษตรกรเกิดความเข้าใจถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง นำไปสู่การปรับเปลี่ยนวิธีการปฏิบัติในการปลูกข้าวเพื่อเตรียมเข้าสู่การขอรับรองมาตรฐาน GAP ดังตัวอย่างที่ อรรณพ เรืองกัลปวงศ์ ศึกษาเรื่องการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายเกษตรกรธรรมชาติชุมชนวัดญาณสังวรารามวรมหาวิหาร อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี ไว้ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายฯ คือ การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ การสนับสนุนแหล่งเงินทุน และความเข้มแข็งของผู้นำส่วนแนวทางการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายฯ ควรมีการดำเนินการใน 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 พัฒนาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในเครือข่าย โดยมีผู้ประสานงานเครือข่ายหรือพี่เลี้ยงเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ส่วนระยะที่ 2 บูรณาการโดยการเชื่อมโยงกลุ่มเกษตรกรธรรมชาติกับภาคธุรกิจ สถาบันการศึกษา หรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง (อรรณพ เรืองกัลปวงศ์, 2558)

ซึ่งกระบวนการเสริมพลังการปลูกข้าวปลอดภัย ควรอยู่บนฐานคิดของความเชื่อมั่นว่าเกษตรกรมีศักยภาพเพียงพอในการปรับเปลี่ยนวิธีการปลูกข้าวเพื่อขอรับรองมาตรฐาน GAP เพียงแต่ไม่มีโอกาสซักถามในประเด็นที่สงสัยจากบุคคลที่สื่อสารภาษาเดียวกันหรือมีประสบการณ์ในอาชีพเดียวกัน ซึ่งในประเด็นนี้ พรศิริ เสนากัสป์ ได้สรุปไว้ว่า ปัจจัยความสำเร็จในการเสริมสร้างพลังอำนาจชาวนา มี 4 ปัจจัยด้วยกัน คือ ปัจจัยแรก คือ การปรับกรอบแนวคิดของเจ้าหน้าที่ จากเดิมที่มองว่าชาวนา คือ ผู้อ่อนแอแก้ไขปัญหาด้วยตนเองไม่ได้ เป็นการมองว่าชาวนา คือ หุ่นส่วนการพัฒนา ปัจจัยที่สอง คือ ผู้นำชาวนา ที่จะเป็นแรงขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงกรอบความคิดในการแก้ไขปัญหาแบบพึ่งพาตนเอง ปัจจัยต่อมา คือ การจัดทำแผนงานโครงการพัฒนาชาวนา โดยเป็นการต่อยอดจากต้นทุนที่ชาวนามีอยู่ ไม่ว่าจะเป็นความรู้ เครื่องมือ ความสามารถ ประสบการณ์ด้านการทำนา เป็นต้น และปัจจัยสุดท้าย คือ การได้รับ

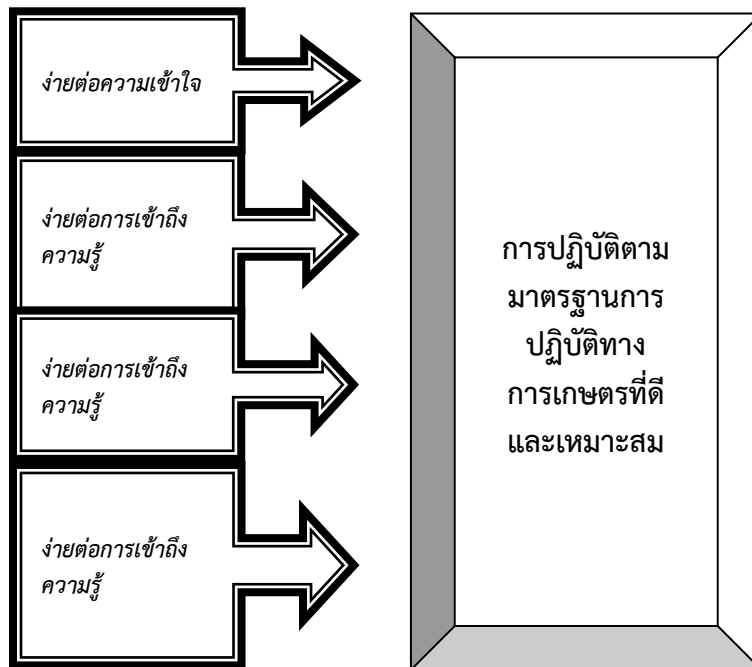
ความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐและ/หรือเอกชนในลักษณะของการบูรณาการความร่วมมือ โดยมีบทบาทในการสนับสนุนให้ชาวนาสามารถปฏิบัติหน้าที่ต่อไปได้ (พรศิริ เสนากัสป์, 2559)

3. ถ่ายทอดองค์ความรู้การปลูกข้าวแบบปลอดภัยและประเมินโอกาสการผ่านการรับรองมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีและเหมาะสม

วิธีการที่จะทำให้เกษตรกรเกิดความเข้าใจและทำให้เห็นว่าการปลูกข้าวตามมาตรฐาน GAP เป็นเรื่องที่ไม่ยาก ก็คือต้องทำให้เห็นว่าขั้นตอนต่าง ๆ สามารถทำได้ง่าย ไม่ยุ่งยาก โดยจะต้องมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ในภาษาที่เข้าใจได้ง่ายจากตัววิทยากร ซึ่งบุคคลที่จะเป็นทั้งวิทยากรและพี่เลี้ยงให้กับเกษตรกรได้นั้นก็คือเกษตรกรต้นแบบที่ประสบความสำเร็จกับเจ้าหน้าที่ที่เป็นนักวิชาการด้านการเกษตรของหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ ซึ่งรู้จักและมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชาวบ้าน ซึ่งพรณทิวา กว้างเงิน และบุศรา ลิมนิรันดร์กุล ทำการศึกษาเรื่องความรู้ความเข้าใจและการปฏิบัติของเกษตรกรในการผลิตข้าวหอมมะลิที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีที่เหมาะสม จังหวัดมหาสารคาม เสนอแนะไว้ว่าเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการผลิตข้าวหอมมะลิ GAP การป้องกันกำจัดศัตรูข้าวรวมถึงการจัดหาจัดซื้อปัจจัยการผลิต การตรวจสอบสภาพดินและน้ำการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ในการผลิตข้าวหอมมะลิ GAP ให้มากขึ้น นอกจากนี้ การจัดกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้ในเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จะทำให้บรรยากาศในการเรียนรู้มีความเป็นกันเองและทำให้เกิดความเข้าใจจากการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติร่วมกันกับเพื่อนเกษตรกรที่ทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์มากขึ้น (พรณทิวา กว้างเงิน และบุศรา ลิมนิรันดร์กุล, 2560) โดยนิรันดร์ ยิ่งยวด และคณะ ได้ค้นพบจากการศึกษาเรื่องกระบวนการปรับใช้ความรู้การทำเกษตรผสมผสานของชุมชนและเกษตรกร กรณีศึกษาบ้านหนอง กระโดนมน อ.หนองหญ้าไซ จ.สุพรรณบุรี ว่าผู้นำชุมชนมีบทบาทหลักในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ผ่านเวทีประชาคม ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้เพื่อพัฒนารูปแบบการเกษตรผสมผสานที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน ในขณะเดียวกันเกษตรกรต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้แบบปฏิบัติจริง เพื่อนำมาปรับใช้และต่อยอดองค์ความรู้ในการทำเกษตรผสมผสาน กระบวนการเรียนรู้ของเกษตรกรก่อให้เกิดความรอบรู้และความรอบคอบในวิถีปฏิบัติที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ และนำไปสู่ความยั่งยืนทางเกษตรกรรม (นิรันดร์ ยิ่งยวด และคณะ, 2559)

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 2 หลักการ “ทำให้ง่าย” มุ่งสู่มาตรฐาน GAP

จากภาพที่ 2 แสดงให้เห็นถึงหลักการ “ทำให้ง่าย” ซึ่งประกอบด้วย 4 กลยุทธ์ หรือ 4 ง่าย ที่จะทำใหเกษตรกรผู้ปลูกข้าว จังหวัดสุพรรณบุรี สามารถปฏิบัติตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีและเหมาะสมได้ดังนี้

ง่ายที่ 1 ง่ายต่อความเข้าใจ คือ หลักปฏิบัตินั้นต้องสอดคล้องกับวิถีปฏิบัติของเกษตรกร ต้องมีการย่อองค์ความรู้ที่เป็นวิชาการสู่การถ่ายทอดด้วยภาษาที่เข้าใจได้ง่าย และเห็นประโยชน์ของ GAP ที่มีต่อตนเอง ชุมชน ผู้บริโภค และสิ่งแวดล้อม ทั้งระยะสั้นและระยะยาว

ง่ายที่ 2 ง่ายต่อการเข้าถึงความรู้ ด้วยการใช้วิทยากรชุมชนที่คุ้นเคยและมีปฏิสัมพันธ์กับผู้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นอย่างดี ได้แก่ เกษตรกรต้นแบบที่เป็นผู้นำกลุ่มผลิตข้าวปลอดภัย เป็นผู้ให้ข้อมูลและถ่ายทอดองค์ความรู้จากประสบการณ์

ง่ายที่ 3 ง่ายต่อการเข้าถึงขั้นตอน ต้องมีการสรุปให้เห็นขั้นตอนการขอรับรอง และปฏิบัติตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีและเหมาะสมที่ชัดเจน เข้าใจได้ง่าย

ง่ายที่ 4 ง่ายต่อการปฏิบัติ คือ แบบฟอร์มเข้าใจง่าย บันทึกข้อมูลง่าย แต่มีประสิทธิภาพ ให้ผลสอดคล้องกับเอกสารการยื่นรับรองมาตรฐาน GAP

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกษตรกรไม่ปฏิบัติตามมาตรฐาน GAP คือ การขาดการจดบันทึกข้อมูลที่มีความละเอียด และปัจจัยภายนอกที่ควบคุมไม่ได้ ได้แก่ ราคารับซื้อข้าวเปลือกปลอดภัยที่มีราคาไม่ต่างจากข้าวเปลือกทั่วไป สภาพอากาศที่มีผลต่อการควบคุมคุณภาพข้าว การระบาดของวัชพืช แมลงศัตรูข้าว และโรคพืช โดยแนวทางการส่งเสริมเกษตรกรเพื่อพัฒนาเตรียมการเข้าสู่การขอรับรองมาตรฐาน GAP ควรอยู่บนหลักการ “ทำให้ง่าย” คือ ง่ายต่อความเข้าใจ ง่ายต่อการเข้าถึงความรู้ ง่ายต่อการเข้าถึงขั้นตอน และง่ายต่อการปฏิบัติ สำหรับข้อเสนอแนะ คือ รัฐบาลควรมีนโยบายสนับสนุนให้โรงสีรับซื้อข้าวเปลือกที่ได้รับรองมาตรฐาน GAP สูงกว่าข้าวทั่วไปที่ไม่ได้รับรองมาตรฐาน GAP โดยอาจมองไปถึงตลาดปลายทางของข้าว GAP และควรแสวงหาแนวทางเพื่อให้โรงสีสามารถระบายข้าว GAP ออกไปได้โดยมีกำไร ไม่เป็นภาระของโรงสีในการรับซื้อฝ่ายเดียว ทำให้ทุกฝ่ายได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน โดยในกรณีนี้ที่กลุ่มข้าว GAP ของชุมชนใดมีความเข้มแข็ง ควรส่งเสริมให้กลุ่มข้าวเหล่านั้นสามารถเป็นตัวแทนจำหน่ายข้าว GAP ของชุมชนด้วยการมีตราสินค้าของตนเอง หรือส่งเสริมให้เข้าสู่ตลาดพันธะสัญญาที่รัฐมีเครือข่ายอยู่ทั้งในและต่างประเทศ นอกจากนี้ รัฐบาลควรมีแนวทางในการสร้างแรงจูงใจทางสังคมนอกเหนือจากมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่เกษตรกรผู้ปลูกข้าว GAP เช่น การมอบรางวัลเกียรติคุณหรือการแต่งตั้งเป็นเกษตรกรต้นแบบที่มีบทบาทในการเป็นวิทยากรควบคู่กับเจ้าหน้าที่รัฐในการลงพื้นที่ส่งเสริมการผลิตข้าวปลอดภัย เป็นต้น

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณทุนสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) และมหาวิทยาลัยสวนดุสิต (มสด.) และขอขอบคุณเจ้าของงานวิจัย เอกสารตำรา และแหล่งสืบค้นข้อมูล ต่าง ๆ ที่ได้กล่าวไว้ในเอกสารอ้างอิงทุกท่าน

เอกสารอ้างอิง

- เกษตรกรต้นแบบ. (17 มิถุนายน 2562). รูปแบบการผลิตข้าวปลอดภัยเพื่อบ่มสู่มาตรฐาน GAP ในจังหวัดสุพรรณบุรี. (ดนตรีณ กาญจนวงศ์, ผู้สัมภาษณ์)
- นรินทร์ ยิ่งยวด และคณะ. (2559). กระบวนการปรับใช้ความรู้การท าเกษตรผสมผสานของชุมชน และเกษตรกร: กรณีศึกษา บ้านหนองกระโดนมน อ.หนองหญ้าไซ จังหวัดสุพรรณบุรี. วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่, 8(1), 172-198.
- เนตรชนก เจริญสุข. (2559). ประสิทธิผลของโปรแกรมการฝึกอบรมความปลอดภัยในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของชาวนา ในอำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

- พรรณทิวา กว้างเงิน และบุศรา ลัมนิรันดร์กุล. (2560). ความรู้ความเข้าใจและการปฏิบัติของเกษตรกรในการผลิตข้าวหอมมะลิ ที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีที่เหมาะสม จังหวัดมหาสารคาม. เกันเกษตร, 45(1), 580-587.
- พรศิริ เสนากัสป์. (2559). การเสริมพลังอำนาจชาวนาในการแก้ไขปัญหาการระบาดของเพลี้ยกระโดดสีน้ำตาล. กรุงเทพมหานคร: นิเวศธรรมการพิมพ์ (ประเทศไทย) จำกัด.
- มหาวิทยาลัยสวนดุสิต. (2560). แนวทางการส่งเสริมการเกษตรแบบอินทรีย์เพื่อเพิ่มมูลค่าข้าวในจังหวัดสุพรรณบุรี. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสวนดุสิตและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- วุฒินันท์ ไตรยางค์. (2558). การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการผลิตข้าวคุณภาพดีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน. วารสารเกันเกษตร, 42(2), 365-378.
- สำนักงานเกษตรจังหวัดสุพรรณบุรี. (2562). แผนพัฒนาจังหวัดสุพรรณบุรี พ.ศ. 2561 - 2564 (ฉบับทบทวน) ประจำปีงบประมาณ 2562. สุพรรณบุรี: สำนักงานจังหวัดสุพรรณบุรี.
- สำนักงานแรงงานจังหวัดสุพรรณบุรี. (2560). รายงานสถานการณ์แรงงานจังหวัดสุพรรณบุรี ไตรมาสที่ 2 ปี 2560 (เมษายน - มิถุนายน 2560). สุพรรณบุรี: สำนักงานจังหวัดสุพรรณบุรี.
- อรณพ เรืองกัลปวงศ์. (2558). การพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายเกษตรกรธรรมชาติชุมชนวัดญาณสังวรารามวรมหาวิหาร อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี. วารสารวิจัย มสค., 10(2), 73-90.
- อัจฉรัตน์ สุวรรณภักดี และสายใจ วิบุรณพันธ์. (2555). การใช้เทคโนโลยีการปลูกข้าวและผลตอบแทนของเกษตรกรในศูนย์ข้าวชุมชน กรณีศึกษา : บ้านป่าบ อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง. [Paper presentation]. ใน เอกสารการประชุมวิชาการมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล ครั้งที่ 5 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระนคร. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระนคร.
- อัญรัตน์ วิเชียร. (2561). กระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรในการลดต้นทุนการผลิตข้าว: กรณีศึกษาดำบลหินดาด อำเภอยางตลาด จังหวัดนครราชสีมา. วารสารการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน, 11(2), 81-89.
- McLeod, S. (2019). Likert Scale Definition, Examples and Analysis. Retrieved March 19, 2019, from <https://www.simplypsychology.org/likert-scale.html>
- Patton, M. (1990). Qualitative Evaluation and Research Methods. (2nd ed). California: SAGE Publication.